

Даниела Константинова¹

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Филологически факултет

<https://orcid.org/0000-0002-0352-9159>

СЛОВАКИСТИКАТА ВЪВ ВЕЛИКОТЪРНОВСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“ В БЪЛГАРИЯ – НОВИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПЕРСПЕКТИВИ

Публикацията е посветена на словакистиката във втория по големина държавен университет в България – Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, който през 2023 г. отбелязва своя 60-годишен юбилей. Изучаването на словашки език, литература и култура в университета води началото си от 70-те години на миналия век, когато тук е открит първият словашки лекторат. Представяме накратко историята и традициите на словакистиката (но и на славистиката) в университета, обръщаме внимание върху съвременното състояние (настоящите бакалавърски, магистърски и докторски образователни програми, в които се изучава словашки език). Посочваме някои нови тенденции, но и предизвикателства, пред които е изправена университетската славистика в наши дни.

Ключови думи: университетска словакистика, славистика, обучение

Словакистиката във втория най-голям държавен университет в България – Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ (ВТУ) – има дългогодишна история и традиции (вж. Konstantinova/Ivanova, 2013; Панайотов/Константинова, 2016; Константинова, 2016). Вече близо половин век тя заема важно място и има неоспорим принос за разпространяването на словашкия език, литература и култура и за подготовката на специалисти словакисти в България. Няколко поколения абсолвенти на ВТУ са намерили успешна професионална реализация в области като образование, туризъм, предприемачество и др. В настоящата публикация накратко ще обърнем внимание върху специалностите (образователните програми), в които

¹ d.konstantinova@ts.uni-vt.bg

се изучават словашки език, литература и култура във ВТУ, като наред с традициите в обучението ще посочим и някои предизвикателства, от които зависят бъдещето и перспективите както пред словакистиката, така и пред славистичното университетско образование.

ВТУ е основан през 1963 г., днес има 9 факултета, филиал в гр. Враца, Педагогически колеж в гр. Плевен и 2 департамента – Департамент за езиково обучение и Департамент за продължаващо образование и за квалификация на педагогическите специалности. Най-голям е Филологическият факултет, където се обучават студенти в бакалавърски, магистърски и докторски образователни програми в областта на българския език, българската литература и култура, на чуждоезиковото обучение (тук се изучават 20 чужди езика) и други литератури, култури и цивилизации; на обществените комуникации и медиите. ВТУ има утвърдени традиции във филологическото образование в България, стреми се да подготвя висококвалифицирани специалисти и кадри, които да са конкурентоспособни и съпоставими със световните образователни, научни и творчески тенденции и стандарти.

Изучаването на словашки език във ВТУ започва през 1978 г., когато тук е открит първият лекторат по словашки език в български университет по междудържавна спогодба. И макар че тогава дисциплината е факултативна, интересът към нея е голям, за което допринасят както обменът на преподаватели и студенти, така и двустранният договор с Университета „Ян Амос Коменски“² в Братислава. Първа лекторка по словашки език е д-р Терезия Игазова, която работи с ентузиазъм и професионализъм. Тя е съавтор на първия учебник по словашки език и литература за българи³. Важна академична година за славистиката във ВТУ е 1993 – 1994, когато се поставя началото на специалността „Славянска филология“ (в периода 2016 – 2022 г. тя променя названието си на „Славистика“, а от 2022 г. се нарича „Славянски езици и култури“) и е приет първият випуск студенти слависти, изучаващи полски език и литература. През 1993 г. се основава и поддържащата специалността катедра „Славистика“, която вече 30 години успява да съхрани славистичния дух, съчетавайки традициите и иновациите в обучението по следните славянски езици, литератури и култури: *полски, словашки, сръбски и хърватски*⁴. До началото на 21. век „Славянска филология“ е класическа филологическа специалност с петгодишно обучение (10 семестъра) в две спецификации: в нея равнопоставено се изучават един славянски език и литература и български език и литература. След завършването ѝ абсолвентите

² На 23 ноември 1978 г. се подписва договор за сътрудничество между Университета „Ян Амос Коменски“ в Братислава и ВТУ.

³ Igazová/Kožuchová, 1984.

⁴ Още от основаването на ВТУ съществува отделна катедра „Руски език и литература“ (днес катедра „Русистика“), както и отделна специалност „Руска филология“.

придобиваха образователно-квалификационна степен *магистър филолог и учител по български език и литература*. По това време както в българските университети, така и в университетите на повечето славянски страни, „Славянска филология“ представляваше двойна специалност: комбинация от националната филология и славянски език и литература.

Словашки език, литература и култура в рамките на специалност „Славянска филология“ започват да се изучават от академичната 1995 – 1996 г. Оттогава досега приемът на студенти словакисти не се осъществява всяка академична година, тъй като се следва ротационен принцип с останалите славянски езици, които изброихме. Приблизителният брой на абсолвентите със словашки език (от дипломирането на първия випуск през 2000 г. до днешни дни) е около 80 души. За да отговори на динамичните изисквания за конкурентоспособно образование и успешна професионална реализация, ВТУ (и в частност Филологическият факултет) през годините трансформира и внася гъвкави промени в учебните планове и образователните програми – бакалавърски (понастоящем с 8-семестриално обучение), магистърски (с 2-или 4-семестриално обучение), докторски. Днес, както споменахме, наследник на „Славянска филология“ е „Славянски езици и култури“ – бакалавърска образователна програма, която предлага класическо филологическо образование с професионална квалификация *филолог славист* и изучаване на два славянски езика (започват се от нулево равнище) – първи (полски или словашки, или сръбски и хърватски; постигане чуждоезикова компетентност на ниво С1 от Общата европейска езикова рамка) и втори език по избор (руски или полски, или словашки, или сръбски и хърватски; постигане чуждоезикова компетентност на ниво В2 от Общата европейска езикова рамка). Славянски езици във ВТУ се изучават и в бакалавърската образователна програма „Приложна лингвистика“, която предлага обучение по два чужди езика – първи (един от т. нар. световни езици – английски, немски, френски, испански, руски, китайски) и втори език по избор, чието изучаване започва от нулево равнище. През академичната 2001 – 2002 година в тази образователна програма са приети първите студенти с втори език словашки. Тя е теоретико-приложна и се оказва атрактивна, защото след завършването ѝ се придобива професионална квалификация *лингвист преводач*, изгражда се висока степен на владееене на два езика (практически умения и компетентност по първия език до ниво С1+, а по втория до ниво В2+ от Общата европейска езикова рамка), формират се базисни филологически знания и се увеличават възможностите за професионалната реализация. През последните години във Филологическия факултет на ВТУ бяха разкрити още няколко подобни бакалавърски образователни програми с допълнителни спецификации: „Приложна лингвистика. Два чужди езика и международен туризъм“,

„Приложна лингвистика. Два чужди езика с международни отношения“, „Приложна лингвистика. Два чужди езика и бизнес комуникации“, „Приложна лингвистика. Английски и втори чужд език с информационни технологии“. Тези образователни програми предлагат надграждане на знанията по чужди езици с умения и познания от областите на туризма, бизнес комуникациите, информационните технологии, международните отношения. Освен двата чужди езика студентите имат възможност да изберат изучаването и на трети: като допълнително модулно обучение, т. нар. модул „Чужд език“ (паралелна езикова квалификация, която продължава 5 семестъра и осигурява ниво на владеене на чуждия език B2 от Общата европейска езикова рамка) или като факултативна дисциплина (в рамките на 2 или на 4 семестъра, съответно за усвояване на езика на ниво A2 или B1 от Общата европейска езикова рамка). Във всички изброени образователни програми, в модула „Чужд език“ и като факултативна дисциплина се предлага изучаване на словашки език. Днес във ВТУ има и две магистърски образователни програми със славянски езици (включително и словашки): „Транслатология със славянски или балкански език“ и „Транслатология с два чужди езика – първи и втори чужд“⁵. Те предлагат надграждане и допълване на придобитите в бакалавърската степен знания от областта на съответните чужди езици, както и придобиване на нови знания в областта на теорията на превода, видовете писмен и устен превод, преводаческите практики. Професионалната квалификация, която студентите получават след завършване, е *експерт преводач*. Филологическият факултет на ВТУ има и докторска образователна програма „Славянски езици“⁶, която цели формиране на изследователи със задълбочени познания (практически и теоретични) по конкретен славянски език (руски, полски, словашки, сръбски и хърватски) в диахронен и/или синхронен план в светлината на съвременните лингвистични теории. Информация за всички образователни програми, в които днес се изучават славянски езици, включително словашки, може да се намери на уебстраницата на ВТУ <https://www.uni-vt.bg/bul/spec/?tab=azb>. Тук подробно са посочени бакалавърските, магистърските и докторските програми заедно с изучаваните дисциплини и техните хорариуми. Динамиката и нагласите на обществото, както и предпочитанията на младите поколения, свързани с представите им за успешна професионална реализация, често изискват и динамика и промени в образователните програми, учебните планове и дисциплини. Това с пълна сила важи и за обучението по славянски езици и култури.

⁵ Обучението в тези магистърски образователни програми е 2 семестъра (за притежаващите образователно-квалификационна степен „бакалавър“ или „магистър“ в същото направление) и 4 семестъра (за притежаващите образователно-квалификационна степен „бакалавър“ или „магистър“ в други професионални направления).

⁶ Обучението в нея е 6 семестъра в редовна форма и 8 семестъра в задочна форма.

За да бъдем по-наясно с нагласите и познанията за словашкия език и култура, както и за останалите славянски езици и славистиката в най-общ план, с колегиума⁷ по словакистика в катедра „Славистика“ периодично правим кратки анкети със студентите. Традиционната анкета с изучаващите словашки език като първи (в „Славистика“/„Славянски езици и култури“) и като втори (в „Приложна лингвистика“), съдържа въпросите: *Какво знаехте за Словакия и за словашкия език преди обучението си в университета?* и *Какво най-много ви затруднява при изучаването на словашки език?* Често правим такива допитвания и можем със сигурност да потвърдим, че отговорите на студентите не се различават съществено през последните 20 години. Подробен анализ на подобна анкета има в предишна наша публикация (вж. Константинова, 2016), затова сега няма да се спираме в детайли, а само ще посочим някои основни заключения от последната проведена анкета през март 2023 г. Преди да започнат обучението си в университета, повечето студенти не знаят много за Словакия. Около 1/3 от анкетираните посочват само някои географски и административни факти (местоположение, природни забележителности, столица), обществено-исторически особености (част от бивша Чехословакия) или имена на известни личности (спортисти). Познанията за словашкия език са много оскъдни: повечето студенти споделят, че преди да започнат да го изучават, не са знаели почти нищо. Малко студенти са запознати с някои особености, най-често отбелязват, че словашки и чешки са близки и много си приличат. Тази фрагментарна осведоменост, за съжаление, често оказва влияние върху мотивацията при избора на език в отделните образователни програми. Като позитивен факт обаче можем да изтъкнем, че след като започнат да изучават словашки, много от студентите се амбицират и мотивират, защото го намират за интересен и благозвучен. Според отговорите в анкетите езикът не е труден, но най-проблемна за разбиране и усвояване е словашката падежна система, след нея се нарежда графиката (проблемно е изписването на диакритичните знаци), както и някои особености на произношението (трудно се справят с мекостта на някои съгласни, както и с квантитета на гласните).

Интересно е да проследим и какви са познанията за славянските езици, славянските народи и славистиката. През март 2023 г. проведохме и кратка анкета с 30 студенти, изучаващи полски, словашки, сръбски

⁷ Понастоящем (2023 г.) колегиумът по словакистика към катедра „Славистика“ във ВТУ се състои от следните преподаватели: доц. д-р Даниела Константинова, чийто научни и преподавателски области са теоретичен словашки език (лексикология, фразеология, морфология и синтаксис) и превод; доц. д-р Валерия Тодорова, чийто научни и преподавателски области са словашка литература, практически словашки език и превод; д-р Ленка Йежо Гаранчовска – лектор по словашки език, литература и култура. Информация за преподавателския състав на катедра „Славистика“ има на уебстраницата на ВТУ <https://www.uni-vt.bg/bul/pages/?page=68&zid=80>

и хърватски. На въпроса *Какво знаехте за славянските езици преди обучението си в университета?* най-многобройни са отговорите, че българският е славянски език (на това се акцентира в училище), някои студенти посочват и общия произход на славянските езици – близки, имащи еднакви думи, сродни граматични особености, наличие на падежи. Прави впечатление, че в посочената анкета много студенти са отговорили на този въпрос, изреждайки славянски езици, за които се сещат. Освен български най-често се посочват: руски, сръбски, полски, украински и македонски, малко са писали хърватски, словашки, чешки, а единици – словенски, белоруски, лужишки, босненски, черногорски. Няколко души погрешно са причислили към славянските унгарски, румънски, латвийски, молдовски. Значително по-разнообразни са отговорите на въпроса *Какво знаехте за славянските народи преди обучението си в университета?* Тук всеки един от 30-те респонденти на анкетата е написал по нещо: географски особености (прародина на славяните, население, славянски племена, държави) и исторически факти (най-често свързани с основаването на България през 681 г., дейността на св. св. Кирил и Методий, техните ученици и последователи). Прави впечатление, че познанията за славянските народи са много повече, отколкото за славянските езици. Това има свое обяснение, което отбелязват и самите студенти, посочвайки, че редица факти и особености за народите и държавите се изучават в училище по предмети като „История и цивилизации“, „География“ „Икономика“ и др. На въпроса *Какво знаехте за славистиката преди обучението си в университета?* повечето респонденти (общо 18) пишат, че не са знаели нищо, 4 респонденти споменават, че са имали асоциации с Русия и руския език, 4 не са отговорили на този въпрос, а едва 4 са отбелязали, че славистиката е наука, свързана със славяните.

Направените анкети, както и дългогодишният опит в преподаването на словашки език (но и на славянски езици), ясно показват какви са познанията и нагласите на днешните студенти, а наред с това и какви са предизвикателства пред словакистиката и славистиката.

Напълно споделяме (и смятаме за актуално и днес) изразеното преди повече от десет години мнение на Ц. Иванова, че славистичното образование в съвременните университети все повече се превръща във функция на глобализираните политически и икономически отношения (Иванова, 2012: 141). През 20. век славистиката като наука, както и славянските езици се радват на особено внимание – особено в бившите социалистически страни, сред които е и България. По разбираеми причини ролята и влиянието на руския език тогава са доминиращи. При това така е не само в страните от бившия социалистически лагер⁸. Днес реалността е различна. Неоспорим факт е, че

⁸ „В западноевропейските и американските университети славистиката през втората половина

интересът към езиците и мотивацията на студентите при избор на дадена образователна програма с изучаване на чужди езици, литератури и култури много зависи от познанията им за народите и страните, в които се говорят тези езици. Именно поради тези причини към славянските езици, литератури и култури в последно време няма голям интерес. Много от славянските езици, включително и словашки, според броя на носителите им се причисляват към т. нар. „малки езици“ (колкото и спорно да е това определение) и затова, макар географски не толкова отдалечени от български, тези езици често се оказват непопулярни, но и непознати. Днес, за разлика отпреди 20 – 30 години, наред с английски, немски, испански, френски все по-предпочитани от студентите стават някои източни езици: японски, китайски и корейски. Ясно е, че освен икономическия статус и политическия имидж на държавите, в които се говорят тези езици, влияние имат и някои културни особености или дори модни тенденции в развлекателната индустрия, например популярните сред младежите изкуства и жанрове (кей поп, манга и т.н.).

Как да се привлече интересът към изучаването на славянски езици и култури – това е основното предизвикателство пред съвременната университетска словакистика и славистика. Едно от решенията е чрез обучаване в интердисциплинарни образователни програми с гъвкави учебни планове, които дават възможност за широкоспектърно филологическо образование с чуждоезикова подготовка по няколко езика (в различни комбинации). От значение за привличане на вниманието към славянските езици и популяризирането сред студентите и обществеността на постиженията на съвременните славянски култури са също работата и сътрудничеството с чуждестранни университети, културни организации и дипломатически представителства на страните, чиито славянски езици се изучават⁹. В това отношение ВТУ има отдавна установени традиции (например с Посолството на Словашката република в София, с редица словашки университети, както и с неправителствени организации). От съществено значение са и контактите с потребители на кадри и работодатели, а такива на българския пазар на труда не липсват, поне в настоящия момент.

на 20. век основно се идентифицираше с русистиката като първа/основна специалност. Този статус бе както идеологически (Съветският съюз доминираше в целия Източен блок), така и прагматично ориентиран според броя на носителите на руския език, който за немалка част от европейския и азиатския континент имаше статус на език посредник. Останалите славянски езици се изучаваха като втори и трети език“ (Иванова, 2012: 143).

⁹ Студентите и преподавателите слависти във ВТУ активно участват в различни национални и международни програми за студентски и преподавателски обмен, например програмите на Министерството на образованието на Република България, Националната стипендийна програма на Словашката република (Národný štípendijný program Slovenskej republiky), програма „Еразъм+“ и др.

Литература

- Иванова, Ц. (2012). Славистичното образование днес и тенденциите в славистиката. В М. Младенова (Състав. и отг. ред.), *Славистиката в глобалния свят – предизвикателства и перспективи* (стр. 141 – 147). ЮЗУ „Неофит Рилски“.
- [Ivanova, TS. (2012). Slavistichното obrazovanie dnes i tendentsiite v slavistikata. V M. Mladenova (Sastav. i otg. red.), *Slavistikata v globalniya svyat – predizvikelstva i perspektivi* (str. 141 – 147). YUZU „Neofit Rilski“]
- Константинова, Д. (2016). Словакистиката във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ – традиции и очаквания. В Р. Krejčí, Е. Krejčová (Eds.), *Výuka jihoslovanských jazyků a literatur v dnešní Evropě III*. (str. 261 – 270). Sojnek.
- [Konstantinova, D. (2016). Slovakistikata vav Velikotarnovskiya universitet „Sv. sv. Kiril i Metodiy“ – traditsii i ochakvaniya. V P. Krejčí, E. Krejčová (Eds.), *Výuka jihoslovanských jazyků a literatur v dnešní Evropě III*. (str. 261 – 270). Sojnek]
- Панайотов, В. Константинова, Д. (2016). Езиковедската словакистика в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. *Проглас*, XXV, 2, 526 – 537.
- [Panayotov, V. Konstantinova, D. (2016). Ezikovedskata slovakistika v Sofiyskiya universitet „Sv. Kliment Ohridski“ i vav Velikotarnovskiya universitet „Sv. sv. Kiril i Metodiy“. *Proglas*, XXV, 2, 526 – 537]
- Igazová, T., Kožuchov, M. (1984). *Slovenský jazyk a literatúra*. Univerzitná tlačiareň pri Univerzite sv. Cyrila a Metoda.
- Konstantinova, D., Ivanova, C. (2013) Slovakistika na Veľkotrnovskej univerzite Sv. Cyrila a Metoda vo Veľkom Trnove v Bulharsku. V J. Pekarovičová (Ed.), *Slovakistika vo svete. Súčasný stav a perspektívy* (str. 240 – 244). Stimul.

Данијела Контантинова

СЛОВАКИСТИКА НА УНИВЕРЗИТЕТУ „СВ. ЃИРИЛО И МЕТОДИЈЕ“ У ВЕЛИКОМ ТРНОВУ У БУГАРСКОЈ – НОВИ ИЗАЗОВИ И ПЕРСПЕКТИВЕ

Резиме

Рад је посвећен словакистици на другом највећем државном универзитету у Бугарској – Универзитету „Св. Ѓирило и Методије“ који 2023. године обележава 60 година од оснивања. Словачки језик, књижевност и култура на овом универзитету изучавају се још од 1978. године, када је основан први лекторат словачког језика. Циљ рада је да пружи кратак преглед историје и традиције словакистике (и славистике) на

овом универзитету и уједно представи нека питања у вези са савременим стањем, тенденцијама и новим изазовима универзитетске наставе словачког, али и других словенских језика и култура.

Кључне речи: универзитетска словакистика, славистика, образовање

Daniela Konstantinova

**SLOVAKISTIKA NA UNIVERZITE SV. CYRILA A METODA
VO VELIKOM TARNOVE V BULHARSKU – NOVÉ VÝZVY A PERSPEKTÍVY**

Resumé

Príspevok je venovaný slovakistike na druhej najväčšej štátnej univerzite v Bulharsku – Univerzite sv. Cyrila a Metoda vo Velikom Tarnove, ktorá v roku 2023 oslavuje 60. výročie svojho založenia. Vyučovanie slovenského jazyka, literatúry a kultúry tu má svoju tradíciu ešte od roku 1978, keď bol založený prvý lektorát slovenčiny. Cieľom príspevku je poskytnúť krátky prehľad dejín a tradície slovakistiky (aj slavistiky) na univerzite, a zároveň tým nastoliť aj niektoré otázky spojené so súčasným stavom, tendenciami aj novými výzvami pri univerzitnom vyučovaní slovenčiny, ale aj slovanských jazykov a kultúr.

Kľúčové slová: univerzitná slovakistika, slavistické štúdiá, vzdelávanie

Daniela Konstatinova

**SLOVAK STUDIES AT ST. CYRIL AND ST. METHIDIUS UNIVERSITY
IN VELIKO TARNOVO IN BULGARIA –
NEW CHALLENGES AND PERSPECTIVES**

Summary

The paper is focused on Slovak studies at the second largest state university in Bulgaria – St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo, which celebrates its 60th anniversary in 2023. The teaching of the Slovak language, literature and culture has its tradition here since 1978, when the first Slovak language lectureship was founded. The aim of the paper is to provide a brief overview of the history and tradition of Slovak studies (and also Slavic studies) at the University and at the same time to point out some specifics related to the current state, tendencies and new challenges in Slovak and Slavic languages and cultures university teaching.

Keywords: university studies of Slovak, Slavic studies, education